

RSM Norge AS
eo@rsmnorge.no

VÅR REFERANSE
19/8810

DERES REFERANSE

UNNTATT OFFENTLIGHET
Offl. § 13 1. ledd, jf. fvl. § 13 1.
ledd nr. 1-2

DATO
07.02.2020

Tilsynsrapport

Finanstilsynet viser til korrespondanse i saken, herunder foreløpige merknader datert henholdsvis brev 18. september 2019 og 6. januar 2020 og RSM Norge AS' (revisjonsselskapets) kommentarer til disse datert henholdsvis 26. september 2019 og 28. januar 2020.

1. Bakgrunn

I slutten av juni 2019 ble RSM Norge AS (revisjonsselskapet) valgt som revisor for et foretak notert på Oslo Axess. Tidligere revisor hadde tatt forbehold om verdien av flere eiendeler i revisjonsberetningen for foretakets to siste årsregnskap, blant annet varelageret, og varslet fratreden i mai 2019. På grunn av tidligere revisors forbehold i revisjonsberetningen ba Finanstilsynet, som ledd i tilsynet med noterte foretaks finansielle rapportering, om informasjon fra foretaket knyttet til selskapets avlagte årsregnskap for 2018, jf. brev 12. juni 2019.

14. august 2019 sendte foretaket ut en børsmelding der det blant annet ble fremhevet at nåværende revisor mener det ikke er grunnlag for slike nedskrivninger som tidligere revisor hadde påpekt. Som følge av denne børsmeldingen ba Finanstilsynet om revisjonsselskapets kommentarer til børsmeldingen, herunder om revisor hadde avgitt en bekreftelse til foretaket som lå til grunn for børsmeldingen eller om revisor hadde samtykket i at foretaket ga uttrykk for revisors mening i børsmeldingen, jf. Finanstilsynets brev til revisjonsselskapet 15. august 2019. Revisjonsselskapet svarte at det ikke er avgitt noen revisorbekreftelse eller samtykke jf. revisjonsselskapets e-post 16. august 2019. Det fremkommer videre av svaret at revisjonsselskapet mente det ikke var behov for å iverksette tiltak i henhold til Internasjonalt rammeverk for attestasjonsoppdrag, punkt 96, men at det skulle fremheves overfor foretaket at det ikke kan henvises til revisors vurderinger i børsmeldinger eller på annen måte, slik som var gjort i denne saken.

Også Oslo Børs valgte å følge opp foretakets børsmelding på dette punktet og ba foretaket om å dokumentere at det var dekning for opplysningen om ny revisors standpunkt. Foretaket henvendte seg da til revisor og på denne bakgrunn uttalte revisor følgende i brev til foretaket 3. september 2019:

Etter vår vurdering avviker ikke børsmeldingen, med hensyn til omtalen av vår vurdering av nedskrivningsbehovet, vesentlig fra de vurdering som så langt er foretatt av revisjonsteamet. Vår vurdering er basert på de opplysninger vi har fått kjennskap til, og de faglige drøftelser som revisjonsteamet har gjennomført internt og med eksterne kilder.

Foretaket oversendte revisjonsselskapets brev til Oslo Børs.

2. Finanstilsynets foreløpige merknader

I de første foreløpige merknadene til revisjonsselskapet som ble sendt til revisjonsselskapet 18. september 2019 oppsummerte Finanstilsynet sitt syn som følger:

"Finanstilsynet mener at revisors brev til foretaket om at det ikke kan henvises til revisors vurderinger og uttalelser i børsmeldinger eller på annen måte, ikke er et tilstrekkelig tiltak.

Finanstilsynet mener videre at revisors uttalelse i brev til Oslo Børs 3. september 2019 (via foretaket) er avgitt i strid med revisorloven § 5-2 annet ledd om god revisjonsskikk. Dette gjelder uansett om det er en attestasjonsuttalelse eller ikke.

Revisjonsselskapet har bidratt til å skape en forventning i markedet om at ny revisor mener det ikke foreligger et nedskrivningsbehov. Når det ikke forelå revisjonsbevis som er tilstrekkelige og hensiktsmessige for å trekke en konklusjon med betryggende sikkerhet, har revisjonsselskapet satt seg i en situasjon der revisorlovens uavhengighetsregler er til hinder for at revisjonsselskapet kan avgi av revisjonsberetning for foretakets regnskap for 2019.

Konsekvensen er at revisjonsselskapet må frasi seg oppdraget dersom det inntrykket revisjonsselskapet har bidratt til å skape i markedet, ikke korrigeres. (Understrekning gjort nå.)"

Disse foreløpige merknadene inneholdt også et varsel om pålegg om å fratre som foretakets revisor.

Revisor avga tilsvaret til disse i brev 26. september 2019. I tilsvaret gir revisjonsselskapet uttrykk for at det forelå tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for verdien av varelageret på det tidspunktet de avga uttalelsen til børsen, og at Finanstilsynets foreløpige merknader derfor bygget på feil faktum. Som det fremkommer av understrekningen i sitatet foran, bygget Finanstilsynet foreløpige merknader på en forutsetning om at revisjonsselskapet ikke hadde revisjonsbevis som gir grunnlag en konklusjon med *betryggende sikkerhet* og at revisjonsselskapet må ha forstått dette, selv om det ikke fremkom klart av tilsvaret.

På bakgrunn av ovennevnte mente revisjonsselskapet at Finanstilsynet måtte vurdere saken på nytt og utarbeide nye foreløpige merknader. Revisjonsselskapet fremla da de revisjonsbevisene som forelå da brevet ble sendt til Oslo Børs.

Finanstilsynets arbeid i denne saken inkluderer derfor en vurdering av revisjonshandlingene rettet mot varelageret. I tillegg til den dokumentasjonen som fulgte av revisjonsselskapets tilsvaret, innhentet Finanstilsynet ytterligere informasjon fra revisjonsselskapet. Det vises til Finanstilsynets foreløpige merknader i brev 6. januar 2020.

3. Revisjonsbevis for varelageret

Revisorloven § 5-2 annet ledd utfylles blant annet av ISA 501 som omhandler revisjonsbevis – særlig knyttet til utvalgte poster. Punkt 4 – 8 angir hvordan revisor skal innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for varelagerets eksistens og tilstand når varelageret er vesentlig for regnskapet. Varelager utgjorde per 30. juni 2019 mer enn 70% av bokført egenkapital. Varelageret

er derfor er vesentlig. Ca. 90 prosent av varelagerverdien er uavskrevet del av en merverdi som oppstod for mer enn ti år siden.

Nesten hele den bokførte verdien av varelageret er estimert og revisjonen må derfor gjennomføres i samsvar med de kravene som gjelder for revisjon av estimater. I slike tilfeller er det spesielt viktig at revisor utviser en profesjonell skeptisk holdning, særlig tatt i betraktning revisorskiftet og forrige revisors vurdering.

3.1 Planlegging

Dokumentasjonen knyttet til revisors risiko- og vesentlighetsvurdering er mangelfull. For eksempel er det ikke angitt noen vesentlighetsgrense. De nummererte brevene til foretaket fra tidligere revisor og forbehold i revisjonsberetningene, tilsier at det foreligger særskilt risiko knyttet til verdien av varelageret, jf. ISA 315 punkt 25-29. Det innebærer at kravet til revisjonsbevis skjerpes, jf. ISA 330 punkt 7, bokstav b). Det foreligger ikke dokumenterte vurderinger av dette. Revisor har heller ikke planlagt fysisk kontroll av varelager og heller ikke beskrevet hvorfor slik kontroll kan utelates, jf. ISA 5021 punkt 4

Finanstilsynet mener at revisjonen ikke er planlagt i samsvar med revisorloven § 5-2 annet ledd jf. ISA 300.

3.2 Grunnlaget for revisors konklusjon om varelageret

Som grunnlag for sin konklusjon om at det ikke er behov for nedskrivning av varelageret, mener revisor at foreliggende eksklusivitetsavtale vil gi tilstrekkelig fremtidige kontantstrømmer til å forsvare verdien av varelageret. Dette selv om det fremkommer av foretakets halvårsrapport for 2019 at foretakets ledelse selv ikke har lagt avgjørende vekt på eksklusivitetsavtalen i sin vurdering av varelageret.

Revisor mener at IFRS åpner for at eksklusivitetsavtalen regnskapsmessig kan benyttes som grunnlag for verdsetting av varelageret og viser til en e-post mottatt fra en revisor i ett av de fem store revisjonsselskapene og til uttalelse fra en av revisjonsselskapets egne IFRS eksperter. Revisors notat gir ikke uttrykk for at noen av de forespurte har konkludert med at IAS 2.31 kan anvendes i dette tilfellet, og heller ikke e-posten eller annen dokumentasjon tilsier at de har gitt uttrykk for en slik konklusjon.

Tidligere revisor hadde vurdert det slik at det ikke var mulig å innhente tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for verdien av varelageret. Revisor var kjent med at Finanstilsynet, i brev 12. juni 2019, hadde bedt om informasjon fra foretaket knyttet til selskapets avlagte årsregnskap for 2018 som følge av tidligere revisors forbehold, og revisjonsselskapet selv holdt det åpent at Finanstilsynet kunne konkludere med at verdien av varelageret måtte nedskrives. På denne bakgrunn legger Finanstilsynet til grunn at spørsmålet om IAS 2.31 kunne anvendes i denne saken i det minste var vanskelig og også kanskje omstridt.

Konsultasjoner skal i slike tilfeller gjennomføres i samsvar med ISA 220 punkt 18. Det er ikke gjort. Ingen av de forespurte har positivt bekreftet at IAS 2.31 kan anvendes. Revisor har heller ikke avklart sin konklusjon med de som er konsultert. For å kunne dokumentere at konsultasjonen er gjennomført i samsvar med ISA 220 må både forespørselen og svarene være skriftlig, jf. også ISA 230 punkt 8 og ISQC 1 punkt 34 bokstav c).

3.3 Andre revisjonshandlinger rettet mot varelageret

- Revisor har innhentet varelagerliste 20 juni 2019. Revisor hadde ikke deltatt på varetelling eller bedt om bekreftelse fra eventuelle tredjeparter som oppbevarer lager på vegne av revisjonsklienten. Som ledd i kontrollen av inngående balanse har revisor fått bekreftet av fra tidligere revisor at tidligere revisor deltok på varetelling av deler av varelageret i forbindelse med revisjonen av årsregnskapet for 2018. I sin oppsummering av handlinger utført for halvårsregnskapet 2019 skriver revisor at rutine for sikring av rett mengde og pris er "gjennomgått". Det samme gjelder rutinen for kontroll av ukurans. Finanstilsynet legger til grunn at "gjennomgått" innebærer en evaluering i samsvar med ISA 501 punkt 4, bokstav a), (i). De øvrige pliktene som fremkommer av ISA 501 punkt 4, bokstav a) og b) er ikke oppfylt.
- I revisjonen av varelageret har revisor gjennomgått notater fra foretaket som viser hva som ligger til grunn for ledelsens regnskapsestimat. Notatene gir uttrykk for usikkerhet fra ledelsen side, ved at det tas forbehold om at verdien av varelageret kan utvikle seg negativt.

I sitt tilsvare gir revisjonsselskapet uttrykk for at det ikke har opplevd et press fra foretaket når det gjelder nedskrivningsspørsmålet. Deler av et notat fra foretaket til revisor trekker etter Finanstilsynets syn i motsatt retning.

ISA 540 punkt 21 krever at revisor konkret skal vurdere ledelsens objektivitet til estimer. I denne saken var en slik vurdering helt nødvendig for å sikre at rollen som allmennhetens tillitsperson ble ivaretatt, blant annet ved å ha en profesjonelt skeptisk holdning. At revisor ikke har gjort en særlig vurdering av ledelsens objektivitet når det gjelder verdien av varelageret i er brudd på ISA 540 punkt 21.

- Revisor har ikke utformet eller utført revisjonshandlinger for å identifisere rettsvister og krav og vurdere om disse kan føre til vesentlig feilinformasjon i regnskapet, jf. ISA 501 punkt 9 til og med 11. Finanstilsynets søk på Google viser tvister knyttet både til patenter og eksklusivitetsavtaler.

3.4 Finanstilsynets konklusjon på revisjonen av varelageret

Revisor har ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis for verdien av varelageret for å konkludere med betryggende sikkerhet, forut for revisjonsselskapets brev til Oslo Børs via foretaket 3. september 2019. Revisor har dermed opptrådt i strid med god revisjonsskikk ved å avgi uttalelsen i ovennevnte brev, jf. revisorloven § 5-2 annet ledd. Finanstilsynet mener at pliktbruddet er grovt.

Forbeholdet i brevet til Oslo Børs knyttet til eventuelle konklusjoner Finanstilsynet måtte komme til i den pågående regnskapssaken, er uten betydning for revisors *egen vurdering* av verdien av varelageret, inkludert behovet for nedskrivning. Revisors konklusjon skal være understøttet av tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis, som i denne saken må kunne danne grunnlag for en konklusjon med betryggende sikkerhet.

4. **Konsekvensen av Finanstilsynets konklusjon på revisjonen av varelageret**

Gjennom sin uttalelse til Oslo Børs, i brev 3. september 2019, bidro revisjonsselskapet til at det ble skapt en begrunnet forventning blant investorer og andre om at revisor ville godkjenne de aktuelle regnskapspostene uten nedskrivninger, og at tidligere revisors forbehold ikke vil bli videreført i revisjonsberetningen for 2019-regnskapet. Finanstilsynet mener at revisor, gjennom sin etterfølgende uttalelse til Oslo Børs, satt seg selv i en situasjon der det oppsto et press på å imøtekomme markedets forventninger, og at dette presset var egnet til å påvirke både revisjonsutførelsen og revisors konklusjoner.

Revisor kunne ha avhjulpet dette presset ved raskt å sørge for at foretaket korrigerte børsmeldingen. Revisor valgte ikke å gjøre dette og anfører i sitt tilsvarende 26. september 2019 at det ikke forelå en slik plikt, utover å gjøre foretaket oppmerksom på at revisjonsselskapets navn ikke kan brukes på denne måten. Når det gjelder brevet til Oslo Børs erkjenner revisjonsselskapet at ordlyden var uheldig.

Tatt betraktning den tiden som har gått og at Finanstilsynet, i regnskapssaken, har varslet foretaket om vedtak om nedskrivning av varelageret til null, jf. børsmelding 21. januar 2020, er det ikke nødvendig å pålegge revisjonsselskapet å iverksette tiltak for å korrigere børsmeldingen fra foretaket 14. august 2019.

Slik saken har utviklet seg, og når revisjonsselskapet i brev av 26. september 2019 mente at utførte revisjonshandlinger (per 3. september 2019) rettet mot verdien av varelageret oppfylte revisorlovens krav da uttalelsen ble avgitt overfor Oslo Børs, er ikke forholdet til revisorlovens uavhengighetsregler så sentralt. Derimot mener Finanstilsynet at det er grunn til å reise spørsmål ved revisjonskvaliteten i selskapet, og særlig der den reviderte er et foretak av allmenn interesse. Den manglende forståelsen av hvilke krav som gjelder for å kunne konkludere med at det foreligger tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis er alvorlig.

I sitt svarbrev 28. januar 2020 til de foreløpige merknadene, som inkluderer Finanstilsynets syn på de revisjonsbevisene som ligger til grunn for varelageret, gir revisjonsselskapet uttrykk for at det har et noe mer nyansert syn på hva som burde vært utført av vurderinger og revisjonshandlinger, uten at dette er utdypet nærmere. Revisjonsselskapet erkjenner videre at det feilvurderte behovet for tiltak etter foretakets børsmelding 14. august 2019.

Finanstilsynet har i andre sammenhenger gitt uttrykk for at det er nødvendig at revisjonsselskapet iverksetter tiltak internt som kan sikre bedre etterlevelse av revisorloven og god revisjonsskikk. Dette gjelder særlig i revisjonen av foretak av allmenn interesse. Denne saken underbygger behovet for oppfølging av dette arbeidet.

I svarbrevet angir revisjonsselskapet hvilke konkrete tiltak som er iverksatt som følge av denne saken. Det er gjort endringer i sentrale roller i revisjonsteamet. Videre er det opplyst hvordan revisjonsselskapet har arbeidet med bevisstgjøringen internt knyttet til hvordan, når og hva revisjonsselskapet kan uttale seg om. Revisjonsselskapet fremhever også at plikten til å følge opp at et eventuelt pålegg fra Finanstilsynet til foretaket blir innarbeidet i foretakets regnskap, vil bli oppfylt.

5. Oppsummering

Finanstilsynet mener at revisor ikke iverksatte tilstrekkelige tiltak da foretaket sendte ut børsmelding der det gis uttrykk for at revisjonsselskapet, i motsetning til tidligere revisor, mener det ikke er grunnlag for nedskrivninger av varelageret. Finanstilsynet mener at revisors uttalelse i brev

til Oslo Børs 3. september 2019 (via foretaket) er avgitt i strid med revisorloven § 5-2 annet ledd om god revisjonsskikk. Dette gjelder uansett om brevet er en attestasjonsuttalelse eller ikke.

Ved å la være å sørge for at foretaket korrigerer børsmeldingen og ved å avgi uttalelsen til Oslo Børs om at omtalen i børsmeldingen ikke avviker fra revisjonsteamets vurderinger, har revisjonsselskapet bidratt til å skape en forventning i markedet om at ny revisor mener det ikke foreligger et nedskrivningsbehov. I en slik situasjon må det foreligge revisjonsbevis som er tilstrekkelige og hensiktsmessige for å trekke en konklusjon med betryggende sikkerhet for at revisor skal ivareta rollen som allmennhetens tillitsperson. Det foreligger ikke slike revisjonsbevis og forholdet er et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd. Finanstilsynet mener lovbruddet er grovt.

Finanstilsynet vil følge opp at revisjonsselskapets iverksatte og planlagte tiltak for å sikre bedre etterlevelse av revisorloven og god revisjonsskikk virker etter sin hensikt, herunder vurdere om det er behov for tilsynsmessige inngrep.

For Finanstilsynet

Anne Merethe Bellamy
direktør

Anders Grini
seksjonsleder

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.